

ЯК ЗДОЛАТИ КОРУПЦІЮ В УКРАЇНІ

У перекладі з латинської корупція – *corruptio* – означає розбещування, підкуп. За Нікколо Мак'явеллі, корупція – це використання публічних можливостей з приватною метою...

Історія корупції сягає сивої давнини, часів Гомера. В «Іліаді» славетний історик описує суперечку між Одиссеєм і Аяксом за право успадкувати зброю Ахілла. Одиссей підкуповує суддів, і ті присуджують зброю йому. Ще раніше три богині – Афіна, Гера й Афродіта пропонують, кожна зокрема, Парису, призначеному Зевсом суддею між ними, хабара за золоте яблуко, що має дістатися найпрекраснішій з них.

Як бачимо, першими хабарниками були судді і носії влади. Так, про римського імператора Веспасіана розповідають, що коли до нього звернувся його близький друг із проханням улаштувати на прибуткову посаду свого родича, то Веспасіан, запідозривши, що друг братиме хабара, зустрів прохача і, узявши в нього гроші, дав йому посаду.

Через деякий час друг імператора запитав: як там справи в мого родича? На що Веспасіан відповів: не турбуйтеся, він уже мій родич...

Корупція і бюрократизм – різновиди суспільного паразитизму. Але якщо бюрократизм насамперед знижує ефективність функціонування суспільної системи, то корупція – це своєрідна ракова пухлина з численними метастазами, які можуть призвести до руйнації держави.

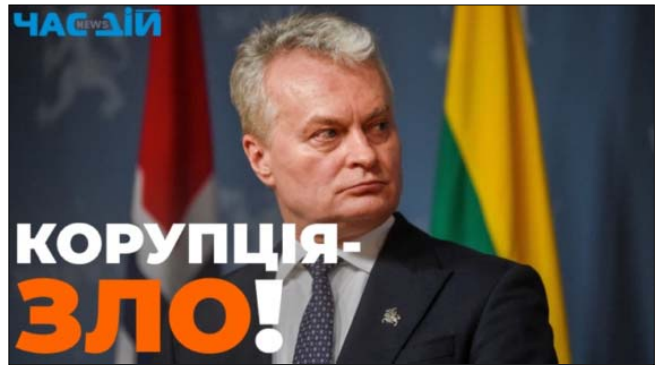
Чи це розуміє українська влада? Поміркуймо. Пригадаймо. 28 квітня 2022 року нідерландська журналістка проекту Nieuwsuur телеканалу NOS Mariëlle Tweebekke в розмові з Володимиром Зеленським сказала, що «корупція в Україні досі існує, і війна не змінила цього». Зеленський у стилі хуцпи не приховував свого обурення: «Як ви можете говорити про те, що зараз в Україні корупція? Як так можна?...».

Того ж року, 17 листопада, під час звернення до організованого Bloomberg економічного форуму Зеленський заявив, що в Україні корупції зараз немає, тому що ми всі єдині. «Багато корупціонерів поїхали разом зі своїми грошми, і ми будемо робити все, щоб вони залишилися там, де перебувають».

Цьогоріч, 28 серпня, тележурналістка Наталія Мосейчук під час інтерв'ю запитала Володимира Зеленського: «Ви, пане президенте, оголосите війну корупції? Чи у вас вистачить сил вести дві війни разом?». У відповідь Зеленський взявся доволі плутано пояснювати: «Чи повинен я знаходити часу більше на боротьбу з корупцією? Так. Чи ми будемо це робити? Точно. Але в мене немає дуже багато часу, щоб займатися деталями. Бо є дійсно дрібниці, якщо ти хочеш побороти (скажімо так, назву місцеву бруківку), то я не можу боротися з бруківкою кожного міста (не кожного, не хочу ображати владу, є дуже різні, порядні люди, багато в нас в країні, слава Богу), тому й боремось. Є фундаментальні рішення. На них я звертаю увагу. Наприклад, корупцію. Я поставив задачу законодавству. І законодавцю України буде запропоновано мої пропозиції щодо прирівняння корупції до державної зради на військовий час».

Українська корупція, вочевидь, таки зачепила за живе президента Литви Гітанаса Науседу, щирою симпатика України, бо під час прес-конференції в Києві 5 вересня він акцентував, що корупція в Україні впливає на західних партнерів при ухваленні рішень про постачання зброї. А ось

кільки держави, які надають підтримку Україні, є демократичними, то вони мають враховувати настрої свого суспільства і думку виборців. «Уявіть, що виборці в тій чи іншій державі бачать, що в країні, на яку спрямована допомога, відбуваються дуже помітні корупційні скандали. Це величезний удар по репутації цієї держави», – резюмував Науседа.

Привселюдна критика високим гостем української влади за її вкрай неефективну боротьбу з корупцією – це, либонь, перший офіційний тривожний дзвіночок. Тож не випадково 11 вересня в інтерв'ю CNN Володимир Зеленський запевнив американського журналіста, що випадки корупції в Україні не пов'язані з допомогою партнерів: «Усі ці випадки не пов'язані з допомогою від наших партнерів. Тобто йдеться не про зброю наших партнерів, не про гроші на зброю, не про гроші для бюджету, щоб виплачувати пенсії, соціальну підтримку тощо. Це інші справи, це не про партнерів».

Чим відрізняються гроші «партнерів» від грошей «платників податків»? Президент розуміє, що він сказав? Чим, приміром, завершився минулорічний гучний скандал із розкраданням гуманітарки (йшлося, начебто, про 389 залізничних вагонів, 220 вантажних автомобілів та 22 морських контейнерів) у Запоріжжі? Принаймні у квітні цього року голова парламентської спецкомісії Сергій Козир повідомив, що посадовці Запорізької обласної військової адміністрації та міської ради, відповідальні за гуманітарну допомогу, не надали повну інформацію для розслідування спецкомісії Верховної Ради.

Помовчимо...

На тлі скандалів щодо держзакупівель для армії Олексія Резнікова після відставки з посади міністра оборони мобільність у Верховній Раді провела оплесками.

Помовчимо...

11 вересня «Українська правда» оприлюднила результати опитування, проведеного Фондом «Демократичні ініціативи» ім. Ілька Кучеріва спільно з Київським міжнародним інститутом соціології у липні 2023 року. Соціологи констатують, що майже 80 відсотків українців вважають президента Володимира Зеленського відповідальним за корупцію в уряді та військових адміністраціях.

Дзвіночок од суспільства?..

The Economist у матеріалі від 10 вересня відзначає, що виступаючи в кулуарах міжнародної конференції «Yes» у Києві Володимир Зеленський помітив зміну настроїв серед деякого зі своїх партнерів: «У мене є інтуїція, я читаю, чую і бачу їхні очі [коли вони кажуть] «ми завжди буде-

мо з вами». І далі: «Але я бачу, що він чи вона не тут, не з нами».

Видання нагадує, що Володимир Зеленський досяг успіху в апелюванні до західної громадськості, часто через голови їхніх політиків. Український президент досі вважає, що найкращий спосіб «переконати уряди, [змусити їх] повірити, що вони на правильному боці, – це тиснути на них через засоби масової інформації. Люди читають, люди обговорюють, люди приймають рішення і люди тиснуть». Водночас Зеленський знає, що зберегти підтримку буде складно, особливо за відсутності значного прогресу на фронті.

Для того щоб оголосити про нову допомогу Україні на загальну суму понад мільярд доларів Держсекретареві США Ентоні Блінкену навряд чи треба було приїздити до Києва. Його ОСОБИСТИЙ візит до столиці України, ймовірно, переслідував іншу мету.

Поміркуймо. Правий фланг Республіканської партії веде агресивну кампанію, аби заручитися громадською підтримкою для скорочення допомоги Україні. Нещодавно проведене Fox News опитування показало, що хоча більшість американців все ще вважають, що Сполучені Штати мають підтримувати Україну, зростаюча меншість – 36 відсотків, порівняно з 26 відсотками у грудні – схильна думати, що американську допомогу слід зменшити. 56 відсотків респондентів вважають, що вона має бути скорочена. Наприкінці 2022 року таких було менше 40 відсотків. Проведене в серпні опитування на замовлення CNN показало, що 55 відсотків респондентів не хочуть, аби Конгрес надавав Україні додаткове фінансування.

Якщо Блінкен відкрито визнає, що влада діючого президента США фінансує корумповану державу (Україну) за гроші американських платників податків, то наступні вибори Байден навряд чи виграє. З іншого боку, публічно сказати українцям про їхню корумповану владу теж ризиковано – в Україні, ймовірно, може статися соціальний вибух. Ситуація, можна сказати, патова. Чи є вихід з неї?

Корупція і бюрократизм – різновиди суспільного паразитизму. Але якщо бюрократизм насамперед знижує ефективність функціонування суспільної системи, то корупція – це своєрідна ракова пухлина з численними метастазами, які можуть призвести до руйнації держави.

Основна хвороба представницької влади – хвороба, якої не змогло уникнути жодне суспільство незалежно від політичного устрою – це корупція. Причому корупція представницької влади є першоджерелом корупції всього суспільства, починаючи від найвищих чиновників, суддів і закінчуючи автоінспекторами.

Будучи корумпованою, законодавча влада ніколи не ухвалюватиме ефективних законів проти корупції. Це ми бачимо на прикладі Верховної Ради. Навіть нині, під час екзистенційної російсько-української війни.

Чи процвітала корупція у Великій Британії у 1940-1945 рр. коли її уряд очолював Вінстон Черчилль? Його методи державного управління у воєнний час варті наслідування. Прем'єр міністр Великобританії навіть не намагався ставити на ключові посади «своїх людей». Важливі державні обов'язки він розподіляв між найефективнішими та найпопулярнішими діячами парламентських партій – консерваторами, лібералами і лейбористами. Британська економіка була мобілізована для потреб війни. Ухвалений «акт про надзвичайні повноваження» дозволяв для задоволення воєнних потреб поширювати урядовий контроль на будь-яке майно. Була запроваджена загальна військова повинність. Кабінет міністрів працював як добре налагоджений годинниковий механізм.

Чи здатний президент Зеленський стати для України тим, ким став Черчилль для Англії?..

Існує помилкове судження, що висока оплата праці чиновників забезпечує суспільство від корупції і казнокрадства. Це найбільша помилка громадської думки, якщо не сказати найбільша нісенітниця.

Єдина гарантія від злочинства і хабарництва чиновників – це обґрунтований страх, що будь-яке зловживання коштуватиме йому, як мінімум, посади. І тільки вироблення суспільством саме такого механізму боязні втрати щонайменше може врятувати державу від корупції.

Тут слід враховувати і психологічний чинник. Порядна людина, якщо й прагне влади, то в надії принести користь суспільству, реалізувати свої ідеї.

Непорядна рветься до влади тільки заради тієї матеріальної вигоди, що вона їй може принести. Так що порівняно помірною оплатою праці чиновників може зіграти роль своєрідного фільтра.

З корупції законодавчої влади випливає лобізм – так би мовити, цільовий підкуп і навіть підкуп авансом, коли купуються політичні партії, котрі ще не прийшли до влади, але їм члени мають перспективу здобути депутатські мандати. Зараз великий капітал фінансує політичні партії у надії, що після приходу до влади вони віддячать своїм благодійникам.

Чи існує хоча б один парламент у світі, в якому не відбувалися скандали з приводу хабарництва депутатів? Корумпованість законодавчої влади робить державу безпомічною у боротьбі з організованою злочинністю, яка проникає в саму владу і зростається з нею.

У сиву давнину народні збори грецьких полісів у будь-який час могли відкликати обраних раніше осіб і обрати нових. Вже тоді існувало побоювання, що представницька влада може відібрати владу в народних зборів, і, ймовірно, саме з цієї причини римляни обмежували виборну владу магістрату одним роком.

Вся історія держави засвідчує те, що будь-який державний чиновник може залишатися чесним і «не покладаючи рук» трудитися на користь батьківщини лише за постійної загрози втрати посади.

У мирний час безперервне народовладдя характеризується тим, що виборець має право і можливість багаторазово використовувати свій голос, тобто віддати його, забрати і знову віддати стільки разів, скільки вважає потрібним. Але при цьому не слід забувати і про відповідальність самих виборців – не віддавати свої голоси за хабарі, не вестися на демагогічні й популістські гасла..

З розвитком комп'ютерних технологій процес багаторазового голосування можна зробити максимально дієвим – після виборів різного рівня народні обранці стежитимуть за своїм рейтингом на моніторі комп'ютера, до якого сті-

катиметься інформація від громадян про якість роботи голови сільради і міського голови, народного депутата і депутата районної ради тощо.

Виборець не має з'ясувати, хто безпосередньо винен, чому в місті не подається вода або взимку не увімкнено опалення. Він виставляє оцінку діям влади. І коли вона उपродовж, скажімо, трьох місяців не перевищуватиме 49 відсотків, то народний обранець йде у відставку.

Міський голова сам буде зацікавлений, щоб підпорядковані йому чиновники працювали бездоганно. Якщо на якій-небудь ділянці владної структури буде помічена корупція, то поплатиться своїм місцем насамперед той, хто стоїть на вершині апарату управління. Влада, звільнена від корупції, легко вживе заходів, які знищать організовану злочинність.

За такої системи виборів влади (нагадаємо: у мирний час) чиновники, депутати, політичні партії стануть не підкупними, але не тому, що не захочуть продатися великому капіталові, а тому, що їх не вигідно буде купувати.

За безперервного народовладдя будь-яка партія, підкуплена великим капіталом, може відразу позбутися влади, і вкладені в неї гроші будуть втрачені.

Жодна боротьба з організованою злочинністю, зловживаннями влади і чиновників не матиме успіху, якщо в країні не створений реально незалежний механізм судочинства.

Найстрашніша для суспільства корупція – це корупція судів, оскільки суд є останньою інстанцією, куди громадяни можуть звернутися за справедливим рішенням.

Судова влада має бути незалежною і підпорядковуватись тільки закону. При цьому ступінь її відповідальності має бути вищим, ніж для інших владних структур і громадян.

Держава і суспільство зазнають особливо великих збитків через зловживання суддів, ухвали яких контролюються лише рішеннями вищих судових інстанцій, тобто тим же суддівським корпусом, що, як і нижчий, може бути корумпований.

Дитячі Герарда Давіда «Суд Камбіса»

Судова влада має бути обмежена судом присяжних. Суд присяжних повинен призначатися у разі, коли підсудному загрожує обмеження його природного права на життя і свободу, а також на майно, якщо йдеться про конфіскацію всього майна, а не відшкодування заподіяних збитків, штраф.

Судові витрати відшкодовує сторона, яка програла. При виправданому вирокі держава в особі прокуратури має не тільки відшкодувати судові витрати, але й матеріальний та моральний збиток, завданий виправданому підсудному, а надто якщо запобіжний захід був пов'язаний із позбавленням волі.

Судді не можуть бути змінені виконавчою владою; утримання судів і суддів має бути визначене і закріплене Конституцією.

Ніхто не може змінити розмірів їхнього утримання, тобто виконавча влада позбавляється можливості управляти судами за допомогою додавання їм матеріальних благ або, навпаки, обмеження. сприяє корупції

Змінити суддів або усунути їх від посад можуть тільки виборці, для чого має бути вироблений ефективний механізм. Для нагляду за діяльністю судів треба створити виборний орган, незалежний від інших структур влади.

ЗМІ, які не перебувають на утриманні олігархів (вільна, об'єктивна, справді незалежна від політичного й економічного тиску преса – це вкрай важлива умова творення суспільства, позбавленого корупції), мають донести до громадян цю ідею – конечну потребу створення реально функціонуючого незалежного механізму судочинства: судді обираються народом, тобто одержують судову владу безпосередньо з рук суверена.

В умовах безперервного народовладдя вільна преса може дати ефективний захист самого суспільства в особі виборців, і найменші спроби придушити або підпорядкувати собі мас-медіа коштіватимуть чиновникам їхніх посад.

Інакше кажучи, крім юридичного і конституційного захисту, ЗМІ набувають дійового захисту всього народу. Виникає потужний синергетичний зворотний зв'язок між суспільством і ЗМІ, які захищають інтереси суспільства і кожної особистості, а суспільство ефективно захищає свободу ЗМІ.

Тому постійний контроль за владою і чиновниками за допомогою системи безперервного народовладдя життєво необхідний суспільству. І це, напевно, єдиний шанс уникнути руйнівного соціального вибуху, втрати державності і загибелі нації.

Загрози для існування держави ситуацію треба змінювати. Надто під час війни, під час воєнного стану. Механізм для цього існує – вибори. Про їх проведення в Україні нагадає ЄС, НАТО. Чи забороняє наш Основний закон проводити вибори в умовах воєнного стану? Конституція нагадає про ВЕРХОВЕНСТВО ПРАВА, а не Закону: *«Права і свободи людини та їх гарантії визначають зміст і спрямованість діяльності держави. Держава відповідає перед людиною за свою діяльність. Утвердження і забезпечення прав і свобод людини є головним обов'язком держави... Право визначати і змінювати конституційний лад в Україні належить виключно народові і не може бути узурповане державою, її органами або посадовими особами»*.

Проведення виборів за участю всіх громадян, які мають право голосування, безумовно, ускладнене воєнним станом: частина громадян перебуває на тимчасово окупованій території, частина виїхала, частина воює. Однак громадяни мають вимагати змінити процедуру виборів з огляду на воєнний стан. Скільки він може тривати? Рік, п'ять, десять?.. І весь цей час не буде виборів? Волонтерське скасування виборів – не вихід із ситуації. Очевидно, слід поміркувати, яким чином слід змінити процедуру виборів.

Можливо, у час воєнного стану в Конституцію слід закласти право народу обирати військову виконавчу владу, починаючи від місцевої і закінчуючи Кабінетом міністрів? Серед військових є чудові фінансисти, економісти, медики, аналітики, логісти...

Олег К. РОМАНЧУК